

PEDAGOGIK AKMEOLOGIYA

xalqaro ilmiy-metodik jurnal

5(7)
2023

ISSN 2181-3787
E-ISSN 2181-3795

“PEDAGOGIK AKMEOLOGIYA”
xalqaro ilmiy-metodik jurnal

«ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ»
международный научно-методический журнал

“PEDAGOGICAL ACMEOLOGY”
international scientific-methodical journal

№5(7) 2023

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAK Rayosatining 2023-yil 5-maydagi 337-qarori bilan **07.00.00 - tarix, 13.00.00 - pedagogika, 19.00.00 - psixologiya** fanlari bo‘yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo‘lgan zaruruiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

MUNDARIJA

07.00.00 - TARIX 6

Baxtiyor Nazarboyevich Rizayev. Qurdoba shahri shakllanishi jarayonida migratsiya omilining ta'siri.....	6
Ergashev Jahongir Yunus o'g'li. Sharqiy turk xoqonligining tanazzuli va uning qayta rivojlanish jarayonlari xususida	10
Shodiyeva Shahlo Soliyevna. Buxoro xonligi (amirligi)da taxt va vorislik masalalariga doir ayrim mulohazalar.....	13

13.00.00 - PEDAGOGIKA FANLARI 18

Sobirova Maxbuba Yusupdjanovna, Toshnazarova Aziza Xoshimjanovna. Til to'garagi mashg'ulotlari mazmuni va uning ta'limiy-tarbiyaviy ahamiyati.....	18
Yusupova Shohidaxon Jaloliddinovna, Odilova Hamida Ulug'bek qizi. Maqsud Shayxzoda ijodida tabiat tasviri va unda o'quvchi ruhiyatining ifodalanishi.....	24
Xasanov Ilyos To'ychiyevich. Kurash mashg'ulotlari jarayonlarida talaba yoshlar (o'g'il bolalar)ning o'zlashtirish ko'rsatkichlari dinamikasi.....	29
Kamolov Ixtiyor Ramazonovich. Astronomiya darslarida quyoshning energetik quvvatini kundalik turmush bilan bog'lab o'qitish metodikasi.....	36
Abdullayeva Feruza Nurilloevna. Sinergetik yondashuv asosida o'qish savodxonligi darslarida badiiy asarlarni o'rgatishda fanga oid kompetensiyalarni rivojlantirish	42
Saidova Muhabbat Shukrullayevna. Yangi avlod ona tili darsliklaridan samarali foydalanishning didaktik yechimlari.....	46
Xo'jayev Alijon Atabekovich. Oliy ta'lim muassasalarida ta'limiy natijalarga erishishga qaratilgan harakatlarni prognozlash mexanizmlari	51
To'rayev Rasul Norto'jiyevich. Interfaol metodlar asosida integrallarning kimyoga tatbiqlarini o'rganish.....	56
Olimov Temir Hasanovich. Ilmiy tadqiqot ishi bilan shug'ullanuvchilarda tadqiqotning konsepsiyasi, maqsadi va vazifalarini shakllantirish ko'nikmalarini hosil qilish	64
Кучимов Маъруф Кучимович. Повышение конкурентоспособности выпускников вузов на региональном рынке труда.....	70
Abdullayeva Maryambibi Djumaniyazovna. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ijtimoiy-huquqiy me'yorlar bilan tanishtirish	75
Azimov Sanjar Samadovich. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining badiiy va ijodiy faoliyatida estetik ehtiyojlarni shakllantirish metodikasi.....	81
Kuchkarov Bahodir Tashmurodovich. Harbiy ta'lim muassasalari kursantlarida umummadaniy kompetentlik tuzilmasi va uni rivojlantirish texnologiyasi.....	84
Toshev Salimjon Nurboboyevich. Fizika fanining o'qitishda talabalarning evristik faolligini oshirishning usullari	89
Nuriddin Olimjonovich Qirg'izov. Loyihaviy ta'lim vositasida ona tili darslarida ta'lim subyektlari faoliyatini modellashtirish yo'llari	95
Xudoyberdiyev Eliboy Norboyevich, Hamroyeva Sevara Nasriddinovna. Yulduzlar evolyutsiyasini kvant tasavvurlar nazariyasi asosida o'qitish uslubi.....	100
Kadirov Rashid Xamidovich. Jismoniy tarbiya jarayonida diagnostik usullar amaliyoti.....	103
X.Y.Mirzakarimov. Akademik litseylarda yoshlarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalash tizimini takomillashtirishga zamonaviy yondashuv (harbiy akademik litseylar misolida).....	107
Raximova Gulora. Shaxobiddin Suxravardiy axloqiy qarashlarida vatanga muhabbat tushunchasi talqini.....	112
Xudayberganov G'ayrat Quranboyevich. Boshlang'ich sinflarda kreativ fikrlashga doir fanlararo absessial va ordinal bog'lab masalalar yechish.....	115

Zaripova Gulbahor Komilovna. Umumiy o'рта ta'lim maktab o'quvchilarini ma'naviy-ma'rifiy tarbiyasida sinf rahbarining shaxsiy va kasbiy namunasi	120
Ҳазратов Ўткир Ҳайдарович, Нарзиев Шамсидин Сайпиллоевич. Амалий машғулотларни ўтишда интерфаол усулларнинг самарадорлигини баҳолаш	130
Камилова Гулмира Алимовна. Мактабгача ёшдаги болаларда паремик жанрлар воситасида экологик маданиятни ривожлантириш модели.....	135
Tkacheva Anastasiya Aleksandrovna. Talabalarning ijtimoiy-madaniy kompetentligini rivojlantirish uchun oliy ta'lim tizimida o'yin elementlari va geymifikatsiyadan foydalanish (ispan tili misolida)	139
Karimova Gulhayo Botirjon qizi. Oliy ta'lim muassasalarining o'quv jarayonida faol innovatsion o'qitish usullari.....	148
Po'latova Shahnoza Ikrom qizi. Kasb-hunar maktablarida voleybol seksiyasi ishini rejalashtirish	152
Anvar Ergashovich Sattorov. Mashg'ulotlarda yosh voleybolchilarni tayyorlashning pedagogik - psixologik jihatlari	155
Muxamedov Shavkat Madjitovich. Oliy ta'limda mutaxassislik fanlarning elektron-dasturiy va metodik ta'minotini takomillashtirish	160
Samiyeva Surayyo Oripovna. Tabu va evfemizm o'zbek va tojik tillarida	166
Oллоқова О'g'iljon Mamanazarovna. O'quvchilarning pragmatik kompetensiyasini shakllantirishda yangi avlod darsliklarining ahamiyati	171
Jumayeva Habiba G'aforovna. Boshlang'ich sinflarda o'qitishning zamonaviy metodikasi .	176
19.00.00 - PSIXOLOGIYA FANLARI	181
Элов Зиёдулло Сатторович. Рухий-жинсий бузилишлар шахсда ижтимоий психологик муаммо сифатида	181
Qodirov Obid Safarovich. O'zbekistonda tarbiyasi qiyin o'smirlarga e'tiborni kuchaytirishning psixologik muammosi	186
Olimov Laziz Yarashovich. Sud-psixolog eksperti kompetentligini takomillashtirishning psixologik mexanizmlari.....	192
Boltayev Sardor Ibodovich. Zamonaviy psixologiya fanida qarish muammosining o'rganilishi	202

O'QUVCHILARNING PRAGMATIK KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHDA YANGI AVLOD DARSLIKLARINING AHAMIYATI

Maqolada "4K" modeli asosida yaratilgan yangi avlod darsliklari, ularning o'quvchilarni har tomonlama rivojlantirishdagi ahamiyati haqida so'z boradi. "4K" modelining kommunikativlik tamoyili asosida o'qitish orqali o'quvchilarda pragmatik kompetensiyani shakllantirish bayon qilingan. Boshlang'ich sinf ona tili darsligidagi o'quvchilarda pragmatik kompetensiyani shakllantirishga qaratilgan ayrim mashqlar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: "4K" modeli, tamoyil, kritik (tanqidiy) fikrlash, kreativlik (ijodiy yondashuv), kommunikatsiya (muloqot qilish), kooperatsiya (jamoada ishlash), pragmatik kompetensiya.

ЗНАЧЕНИЕ УЧЕБНИКОВ НОВОГО ПОКОЛЕНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ ПРАГМАТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ

В статье говорится об учебниках нового поколения, созданных на основе модели «4к», их значении во всестороннем развитии учащихся. Описано формирование прагматической компетентности студентов посредством обучения по коммуникативному принципу модели «4к». Проанализированы некоторые упражнения, направленные на формирование прагматической компетентности учащихся по учебнику родного языка начальной школы.

Ключевые слова: модель «4К», принцип, критическое (критическое) мышление, креативность (творческий подход), коммуникация (коммуникация), сотрудничество (работа в команде), прагматическая компетентность.

THE IMPORTANCE OF NEW GENERATION TEXTBOOKS IN THE FORMATION OF PRAGMATIC COMPETENCE OF STUDENTS

The article talks about new generation textbooks created on the basis of the "4k" model, their importance in the comprehensive development of students. The formation of pragmatic competence of students through training according to the communicative principle of the "4k" model is described. Some exercises aimed at developing students' pragmatic competence using a primary school textbook in their native language are analyzed.

Key words: "4K" model, principle, critical (critical) thinking, creativity (creative approach), communication (communication), cooperation (teamwork), pragmatic competence.

Kirish. Mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida zamonaviy bilim va yangicha yondashuvlarga ehtiyoj mavjud. Shu bois, ta'lim sifatini oshirishda o'quv jarayonini davr talablariga mos holda tashkil etish, davlat ta'lim standarti va o'quv dasturlarini takomillashtirish, yangi avlod o'quv adabiyotlarini yaratish, zamonaviy innovatsion pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanish, mavjud muammolarni bartaraf qilish ertangi istiqboldagi yutuqlarimiz kafolatidir.

Fan va texnika jadal sur'atlar bilan rivojlanayotgan bugungi kunda ko'plab ilmiy bilim, tushuncha va tasavvurlar hajmi keskin ortib boradi. Bu, bir tomondan, fan-texnikaning yangi sohalari rivojlanishi tufayli uning differensiallashuvini ta'minlayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, fanlar orasida integratsiya jarayoni vujudga keladi.

Dinamik nuqtayi nazardan, ta'lim darajasining oshishi jamiyatda ish haqi tengsizligi, ishsizlik kamayishi Jahon banki o'tkazgan tadqiqotlarda isbotini topgan. O'quvchilarning maktabni mehnat bozoriga xos ko'nikmalar bilan tamomlashlari hamda kelajakda ularning

172 o'zlarini ish bilan ta'minlash, qo'shimcha ish o'rni yaratishlari o'rtasida bog'liqlik mavjud. Shundan kelib chiqib, Milliy o'quv dasturida ta'limni zamon bilan bog'lashga oid jihatlarni ko'rish mumkin.

XXI asr ehtiyojlariga ko'ra o'quvchida shakllanishi zarur bo'lgan ko'nikmalardan kelib chiqib, har bir fan oldiga aniq maqsad qo'yildi. Misol uchun, o'quvchida Ona tili fani orqali og'zaki va yozma muloqot ko'nikmalari, Matematika orqali mantiqiy fikrlash va muammolarga yechim topishi, Tabiiy fanlarda tadqiqotchilik ko'nikmasining rivojlanishi, Tarix fani orqali davrlarni solishtira olishi, shuningdek tarixiy hodisaning sabab va oqibatlarini aytib berishi, Tasviriy san'atda ijodiy fikrlashi va tasavvurini vizual aks ettirishi, Informatika fanida "foydalanuvchidan raqamli kontent ishlab chiqaruvchi"ni tayyorlash belgilab olingan. Yangi o'quv dasturida o'qitish metodikalari har bir fan kesimida o'quvchida kognitiv, ijobiy xulq-atvor va ijtimoiy-emotsional, tanqidiy va ijodiy fikrlash, ko'p savodlilik (o'qish, yozishdan tashqari axborot texnologiyalari savodxonligi hamda mediasavoxonlik), jamoada ishlash kabi ko'nikmalarini rivojlantirishga asoslangan.

2023-2024-o'quv yilidan boshlab amaliyotga joriy qilingan yangi darsliklarda nafaqat fanlar, balki 21-asrda zarur bo'lgan hayotiy ko'nikmalar ham o'rgatiladi, o'quvchilarda hayotiy kompetensiyalarni shakllantiradi.

Yangi avlod darsliklari o'quv-metodik komplekslar (O'MK) asosini tanqidiy fikrlash, jamoaviy ishlash, ijodkorlik (kreativlik) va muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirish (4K) tamoyili tashkil etadi.

Darslikdagi ma'lumotlar rang-barang rasmlar, grafikalar, sodd matnlar orqali berilgan. U o'quvchini zeriktirib qo'ymaydi, aksincha yanada qiziqtiradi.

1-3-sinflar uchun taqdim etilgan darsliklarning bir qismi kengaytirilgan reallik texnologiyalaridan foydalangan holda ishlab chiqilgan. Hozirgi bolalar zamonaviy texnologiyalarni bizdan yaxshiroq tushunadi. Shu sababli gadjetlar orqali ta'lim olish ularni fanga yanada qiziqtiradi.

O'quv metodik komplekslar faol o'quv jarayoni uchun to'liq materiallar to'plami: darsliklar, mashq daftarlari, o'qituvchilar uchun uslubiy qo'llanmalarni o'z ichiga oladi.

Ayni damda kitoblar yosh psixologiyasini hisobga olgan holda, ishlab chiqilgan. Masalan, birinchi sinfda ta'lim jarayoniga ko'proq o'yin orqali yondashiladi, ma'lumotlar asosan ko'rsatish-vizual tarzda yetkaziladi.

Darslik va o'quv-metodik qo'llanmalarni nashrga tayyorlashda ularni mazmun va sifat jihatidan xalqaro talablarga qay darajada javob bera olishiga yanada jiddiy e'tibor qaratildi, amaliyotchi o'qituvchilar, fan metodistlari hamda salohiyatli olimlar tomonidan chuqur ekspertizadan o'tkazildi. Darsliklarni tayyorlashda o'quvchilarning yoshi va psixo-fiziologik xususiyatlari alohida inobatga olindi. Darslik mazmunida mavjud bo'lgan takrorlanishlar bartaraf etilib, xalqaro tajribaga tayangan holda darslikning dizayni va foto-illyustratsiyalariga o'zgartirish kiritildi. Yana bir e'tiborli holat shuki, fanlar kesimida fanlararo bog'liqlik hamda sinflararo uzviylik ta'minlanishiga yanada jiddiy e'tibor qaratildi. Darslik va o'quv metodik adabiyotlarning yangi avlodini yaratishda ular mazmuniga xalqaro baholash dasturi -TIMSS, PIRLS talablari o'quvchilar yoshiga mos tarzda chuqurroq singdiriladi.

Asosiy qism. Bugungi shiddatli globallashuv jarayonida ijodkor, keng dunyoqarash va tafakkurga ega bo'lgan yoshlarni tarbiyalash masalasi har qachongidan ham ko'ra muhim maqsadga aylangan. Shu maqsadga amalga oshirish uchun ta'lim tizimiga xalqaro tajribalardan o'tgan, natijaviyligi yuqori darajada bo'lgan yangi innovatsion yondashuvlar joriy qilinmoqda. Boshlang'ich ta'limni innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etishda Singapur, Xitoy, Angliya, Finlandiya, Estoniya kabi ta'lim tizimi rivojlangan mamlakatlarning tajribalari o'zganildi. O'raginishlar natijasida bu mamlakatlarda o'quvchilarda "4K" tamoyilini o'z ichiga olgan XXI asr ko'nikmalarini rivojlantirishga asosiy e'tibor qaratilishi aniqlandi. Natijada esa bu mamlakatlar PISA, PIRLS kabi xalqaro reytinglarda yuqori o'rinlarni egallagan. Bu mamlakatlarning ta'lim jarayonida o'quvchilarda "4K"ni o'z ichiga olgan muloqot, tadqiqot, yaratuvchanlik kabi ko'nikmalarga alohida urg'u berilgan. Ilg'or tajribalarni o'ranish, yangicha ta'lim tizimiga o'tish

maqsadida yurtimiz maktablarida ham 2023-2024-o'quv yilidan boshlab kritik (tanqidiy) fikrlash, kreativlik (ijodiy yondashuv), kommunikatsiya (muloqot qilish), kooperatsiya (jamoada ishlash) kabilarni o'z ichiga olgan "4K" tamoyili asosida ishlab chiqilgan yangi avlod darsliklari asosida ta'lim berilmolmoqda. Darsliklarni ishlab chiqishda xalqaro dasturlar tomonidan o'quvchilarning muvaffaqiyatlarini baholashda qo'llaniladigan namunaviy topshiriqlar o'rganib chiqildi va asos qilib olindi (PISA, PIRLS, TIMSS, EGMA, EGRA).

4"K" tamoyilning ahamiyatli jihati shuki, bunda quruq ma'lumotlarni yodlatish yoki shunchaki o'qish/yozishni o'rgatish bilan cheklanilmaydi. O'quvchilarning mantiqiy tafakkuri, ijodkorligi, kommunikativligi ustida ham ishlanadi. O'quvchilar nafaqat fanlarni, balki XXI asrda zarur bo'lgan hayotiy ko'nikmalarni ham o'rganadi.

2023-2024-o'quv yilidan "Ona tili" va "O'qish savodxonligi" darsi alohida o'qitiladi. Har bir fanni o'qitish natijasida o'quvchilarda bir qancha ko'nikmalar shakllanadi. O'qish savodxonligi darslarida o'quvchilarning nutq so'zlash ko'nikmasi rivojlantiriladi. Ular quyidagilar:

1. Adabiy talaffuz qoidalariga rioya qilgan holda ravon so'zlay olish.
2. Muloqot odobiga rioya qilish.
3. O'z fikrini bildiradi olish.
4. Suhbat jarayonida savollar bera olish.
5. Asar mazmunini qayta hikoyalash, gaplarni to'g'ri tuzish.

O'quvchilarda bunday ko'nikmalarning shakllanishi kommunikativlikning rivojlanishiga xizmat qiladi.

"4K" modeliga asoslangan innovatsion yondashuvda o'quvchilarning muloqot qilish ko'nikmasini shakllantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Kommunikatsiya (muloqot qilish)ni shakllantirish orqali o'quvchilarning quyidagi qobiliyatlari rivojlantiriladi:

- muloqotdan cho'chimaslik va muloqotni uyushtira bilish qobiliyati, savollar berish va ularga javob berishga tayyorlik.

- muloqot maqsadi va mazmuniga, shuningdek, suhbatdoshga moslashish qobiliyati;

- muloqotchanlik maqsadlariga erishishda verbal va noverbal vositalardan foydalanish qobiliyati;

- muloqot qoidalari ma'nosini tushunish va ishonch darajasini oshirish;

- boshqa odamlarning fikrini tinglashni o'rganish;

- o'zining ijobiy obrazi shakllanishini ta'minlash;

- o'z fikr va his-tuyg'ularini ifodalash amaliyoti;

- taqdim etish, qabul qilish va qayta aloqani aks ettirish amaliyoti;

- o'z fikrlari va mulohazalarini aniq dalillash amaliyoti;

- katta va kichik jamoada boshqalar bilan ishlash amaliyoti.

Natijada o'quvchilar o'z fikrlarini aniq, ravshan ifodalashga, suhbatdoshni tinglashga va tushunishga, ma'lumotni yetkazishda til vositalaridan unumli foydalanishga o'rganadi. Shu bilan birgalikda, o'quvchilarda pragmatik kompetensiya ham shakllanadi.

Pragmatik kompetensiya – o'quvchining nutq sharoiti, nutq vaziyatida, nutq uslublari (so'zlashuv, ilmiy, badiiy, publitsistik)dan oqilona, samarali foydalana olish malakasiga ega bo'lishini bildiradi.

Boshlang'ich sinflarda o'rganiladigan ona tili fani ko'p qirrali va murakkab fan hisoblanadi. Ona tili darslarida o'quvchilarning lug'at hajmi oshiriladi, nutq qoidalarining o'zlashtirilishiga e'tibor beriladi, fikrini ongli ravishda izchil bayon qila olish qobiliyati rivojlantiriladi, suhbatdoshiga munosib javob bera olish, eshitganlariga munosabat bildirish, og'zaki muloqot shakllarini bilish darajasi o'stiriladi, o'qish sur'ati, yozma nutq ko'nikmalari tarkib toptiriladi, kognitiv qiziqishlari shakllantiriladi, ularning dunyoqarashi kengaytiriladi.

Mazkur talablarni amalga oshirish uchun ona tili ta'limida pragmatik yondashuvga asoslangan turli nutq vaziyatiga mos fikr ifodalash imkonini beruvchi, o'zaro muloqotning samarali bo'lishiga xizmat qiluvchi o'quv topshiriqlar tizimini ishlab chiqish lozim.

O'quvchilarning darsga qiziqishi, bilim olishga intilishida ularga berilgan turli xil rag'batlar muhim ahamiyatga ega. Chunki rag'bat o'quvchilar uchun motivatsiya vazifasini bajaradi. Odatda

174 dars jarayonida savollarga to'g'ri javob bergani uchun o'quvchilarga rag'bat beriladi. Agar noto'g'ri javob bersa qandaydir tanqid yoki cheklovga uchraydi. Bu holat o'quvchilarning muloqotga kirishishda bir to'siq bo'ladi. Dars mashg'ulotida o'quvchini o'qituvchiga savol berishga undash juda muhim. Chunki o'quvchi qancha ko'p savol bersa uning dadilligi shuncha ortadi, muloqot qilishdan cho'chimaydi. Muloqot jarayonida javob savolning qanday berilganiga bog'liq bo'ladi. Fikrlash qobiliyati faqat savollarga javob berish qobiliyati bilan emas, balki ularni so'rash qobiliyati bilan ham belgilanadi. O'quvchilarda to'g'ri va mantiqli savol bera olish ko'nikmasini hosil qilish zarur. Bu kelajakda to'g'ri qaror qabul qiladigan fikrlovchi kishilarni tarbiyalash uchun juda muhim. O'quvchilar tomonidan o'qituvchiga savol berilsa, aksariyat holatda rag'batlantirilmaydi. Ona tili mashg'ulotlarida va boshqa fanlarda ham o'quvchilar, asosan, javob beruvchidir. Bu o'quvchilarda pragmatik kompetensiyaning shakllanishida katta to'siq bo'ladi.

Muhokamalar va natijalar. Ona tilining pragmatik ta'limida til bo'yicha bilimlar o'quvchi kundalik hayotida duch keladigan aniq hayotiy vaziyatlar bilan bevosita bog'langan holda beriladi. Ayniqsa boshlang'ich sinflarda beriladigan topshiriqlar o'quvchilarning hayotda ko'rgan, kundalik faoliyati bilan bog'liq voqea hodisalar bilan bog'liq. O'quvchilarning nutqiy vaziyatni to'g'ri, xolis baholay olishga yordam beradi.

Yangi darsliklarda o'quvchilarda pragmatik kompetensiyani shakllantirishga qaratilgan ko'plab amaliy mashq va topshiriqlar berilgan. Masalan 2-sinf ona tili darsligining 13-betida berilgan 10-, 11- va 15-betidagi 14-mashqlar orqali o'quvchilarda pragmatik kompetensiyani shakllantirish mumkin.

10-mashq shartiga ko'ra o'quvchilar bitta tovush bilan farqlanadigan so'zlarni topib, ular ishtirokida uchradan gap tuzishlari kerak. Mashq quyidagicha bajarilishi mumkin:

Dala – chala, bola – lola; gul – kul.

Havo aynib, yomg'ir yog'gani uchun daladagi ishlar chala qoldi. Bolalar adirdan quchoq-quchoq lola terishdi.

11-mashq. Matnni o'qing. Bir tovush bilan farqlanuvchi so'zlarni ajratib yozing.

O'zbekiston - ozod va obod diyor. Tabiati chiroyli. Ayniqsa, bahor fasli qir va adirlarida alvon lolalar ochiladi. Bolalar esa dovuchcha yeyish uchun o'rik shoxlariga osiladilar.

Matn o'qib tahlil qilinadi. Bir tovush bilan farq qiluvchi so'zlar aniqlanadi.

ozod – obod; lolalar – bolalar; ochiladi – osiladi.

Mashq topshirig'iga ko'ra so'zlarni bir-biridan farqlab turgan tovushlar tagiga chiziladi.

o~~z~~od – o~~b~~od; lo~~l~~alar – bo~~l~~alar.

Bundan tashqari matndagi *diyor, bahor, fasl, qir, adir, ochiladi, yeyish, o'rik, shox* kabi so'zlar ham bir tovush bilan farq qiladi: *diyor - diydor, bahor - nahor, fasl - nasl, qir - bir, adir- adib, ochiladi - sochiladi, yeyish - yemish, o'rik - o'rim, shox - shoh.*

14-mashq. Berilgan gaplarda bir tovushni almashtirish orqali gap mazmunini almashtiring.

Darsliknin 15-betida uchta gap va har bir gap uchun mos bo'lgan rasmlar keltirilgan. Gaplardagi almashtirish lozim bo'lgan harf ko'k rang bilan ajratib ko'rsatilgan.

Mazali non.

Uzoqdan katta bog' ko'rindi.

Bolg'a – duradgor uchun eng kerakli asbob.

O'quvchilar gaplarning mazmunini quyidagicha o'zgartirib yozishadi:

Mazali nok.

Uzoqdan katta tog' ko'rindi.

Bolta – duradgor uchun eng kerakli asbob.

Bir tovush bilan farq qiluvchi so'zlarning ma'nosini izohlash, farqini tushuntirish va ular ishtirokida gaplar tuzish topshirig'i bajarilishi bilan o'quvchida pragmatik kompetensiya shakllanadi.

Shuningdek, nutqda “Bu yoqqa kel!”, “Bir kelgin!”, “Bir kelib ket!” “Kelasanmi!”, “Kelaqol!”, “Keling-da!”, “Hoy, bu yerga!”, “Ey, bu yoqqa!”, “Menga qara(ng)!”, “Bir daqiqa!” “Mumkinmi?” “Falonchi (jon/xon/aka/opa)!” kabi yuzlab ifodalar, har xil imo-ishoralar bor. Lekin

ular qanday nutqiy vaziyatda, kimga nisbatan ishlatilishi, qanday samara berishi jihatidan keskin farqlanadi.

Ona tili ta'limida pragmatik kompetensiyani rivojlantirish o'quvchida nutq vaziyatini to'g'ri baholashni, unga mos o'zlash shaxsiy sifatlarini qaror toptirishni ko'zda tutadi. Mashq va topshiriqlar yordamida o'quvchilarning faolligi tashkil etiladi va uning ijobiy motivlari (topshiriqlar, talablar, musobaqalar shaklida alohida va guruh faoliyati uchun turli xil vazifalar, namunalar va misollar ko'rsatish, muvaffaqiyatli vaziyatlarni yaratish) rag'batlantiriladi.

Xulosa. Boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'quvchilarning kommunikativligini rivojlantirish ustida ishlash o'qituvchining asosiy vazifalaridan biridir. Darsliklardagi topshiriqlar mazmuni ham o'quvchilarning o'z fikrini ifodalash, turli vaziyatlarni baholash, ma'lumotni yetkazish, harakatga undash, suhbatdoshga ta'sir qilishga yo'naltirilgan. Mashqlarni bajarish, matnlarni chuqur tahlil qilish o'quvchilarning nafaqat kommunikativligini, balki pragmatik kompetensiyasini ham rivojlantiradi.

Adabiyotlar

1. Kuranov S.D. Ona tili. 2-sinf uchun darslik. 1-qism. –Toshkent: “Novda Edutainment”, 2023. – 88 bet.
2. M.E.Toirova. Ona tili. 4-sinf uchun darslik. 1-qism. –Toshkent: “Novda Edutainment”, 2023. – 88 bet.
3. Olloqova O'g'iljon, M. (2022). Development of Students' Pragmatic Competence through Phonetic Knowledge. *International Journal of Trend in Scientific Research and Development*, 6(6), 1541-1545.
4. Mamanazarovna, O. O. (2023). Forming pragmatic competence through teaching students to communication. *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence*, 2(5), 720-723.